

Most induló lapunk első számának e rovatában a *Magyar Orvosi Nyelv* megszületésével szorosán összefonódó „Betű- és szóvetés a magyar orvosi irodalomban” című, a Magyar Tudományos Akadémián, 2001. december 7-én megrendezett konferencia előadásainak – az előadók jóvoltából hozzánk előre eljuttatott – összefoglalóit tesszük közzé. Ezek következnek tehát az alábbiakban.

KUPCSULIK PÉTER

A magyar orvosi nyelv hagyományai

A technika fejlődése, a gazdaság növekvő lehetőségei, a társadalmi elvárások bonyolult összefüggései kritikus szakaszhoz érkeztek az elmúlt évtizedekben. Az orvostudomány fejlődését mindeddig általános érdeklődés és támogató fogadtatás övezte. Ezekben az évtizedekben azonban teret nyertek a pénzügyi, gazdasági szempontok, és megszülettek az egészségügyi kiadások csökkentését célzó intézkedések sorai. Sajátosan kapcsolódott össze ezzel az egyén önrendelkezési jogának általános elismerése. Az egészségügy szempontjából ez azt jelentette, hogy az orvos–beteg-kapcsolat, illetve az orvosi szakma és a társadalom viszonya alapvetően megváltozott. Míg korábban az orvosi tevékenység mind az egyén, mind a társadalom szemében a feltétlen bizalomra épülő, kiemelkedően magas erkölcsi szintű, objektív szakmai tudáson alapuló, de a gyógyító orvos képességei és tapasztalata által döntően meghatározott tevékenység volt, melyet az elzárkózás alig átlátható fala vett körül, ezután a számonkérés, az elszámoltatás, a beleszólás igénye merült fel. Nem vitatva azt, hogy ennek kétségtelen emberi jogi okai is voltak, a döntő tényező azonban a gazdasági szempontokban lelhető fel. Ez a kényszerű helyzet azt tette szükségessé, hogy a szakmai tevékenység a társadalom felé, az egyes orvos munkája a beteget felé érhető és átlátható legyen.

A tájékoztatás kritikus pontja a nyelv, jelesül az orvosi nyelv. Ebben az összefüggésben az orvosi nyelv nemcsak egyes szavakat vagy szóhasználatot jelent, hanem összességében a közlés tartalmi jellemzőit és szerkezetét is: azt a törekvést, hogy az orvosok egymás közötti vagy a beteg számára használt tájékoztatósi módszereiben az anyanyelvi kifejezések használata, a magyarázó jellegű fogalmazás, azaz a közérthetőség váljon uralkodóvá. Magyarország ebből a szempontból is késésben van a nyugati féltekéhez képest. Ennek talán megvan az az előnye, hogy elkerülhetjük a nem kívánatos szélsőségeket.

E bevezetőben arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy a fent leírt események, illetve az orvosi szakma válasza nem új je-

lenségek Magyarországon. Mintegy 500 évvel ezelőtt hasonló felismerések alapján, hasonló kezdeményezések indultak el.

Az orvosi könyvek jellemzően latinul íródtak. Az első magyar nyelvű ilyen könyv egy kézzel írott kódex, melynek keletkezési idejét a szakértő (Varjas Béla) a XVI. századra teszi. E század végéről három magyar nyelvű „füves könyv” ismert, az említett kódex azonban korábbi, vélhetően 1560-ban készült. A címe: „Emberi Testnek betegségről való orvosságok”. Talán ez az első, magyar nyelvű orvosi könyv, de biztosan az első, átfogó, magyar nyelvű orvosi munka. Ma már nem tudható, hogy ismeretlen szerzője úttörője volt-e a magyar orvosi nyelvnek, vagy csak egybeszerkesztette a korábban már meglévő orvosi írásokat. Kétségtelen azonban, hogy felfogása a tudományos ismeretterjesztés modern szemléletével rokon, szóhasználata a közérthetőségre törekszik. Lássuk! (A szöveg a közönségességig egyszerű.)

„Nemző magnak akarát ellen elmenéséről (gonorrhoea). Az asszony állat fejér gennyedtséges folyásának szinte majd sógorsága az nemző magvának elménetele. Az madrának fejér gennyedtséges folyásától még jobban abból esméred meg, hogy nem az madrából jön ki ez, hanem az nemző magnak tartójából. Mert mikor az természet szerint való havi vér folyás rajta vagyon is az asszony állaton, ez meg nem szűnik, de azzal együtt azon kívül is foly.”

„A veséknek megrekedéséről (obstrukcio). Az vesék rekedésének különb különb féle okai vagynak. Az fűünyök teremnek az vesének felső üregében, kinek állatjától keménnyé és véressé lesznek az fűünyök és annak színét tartják meg. És onnét az vizeletnek folyásának általa az vizelet süllýétként hozatnak az hólyagban. És így lesz az fűünyös vizelet.”

Nekünk már nem mindig érthető ez a magyar szöveg, de a kor olvasói nyilván értették.

A most induló újság a mai kor terméke. Célja a magyar orvosi nyelv gondozása és fejlesztése, de születésének talán oka a szaknyelv megőrzésének kényszere is. Van mit megőriznünk, hiszen hagyományaink nagyon régről valók.